

مطالعه تطبیقی ویژگی‌های مدخل‌های زندگینامه‌ای در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با دایره‌المعارف‌های چاپی مشابه انگلیسی زبان

آزادمهر دانش فاطمیه (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه خوارزمی، کرج، ایران
azdanesh@yahoo.com

محسن حاجی زین‌العابدینی

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
zabedini@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۶/۳۰

چکیده

هدف: پژوهش حاضر، با هدف بررسی تطبیقی وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه بر اساس متغیرهای پژوهش (تعداد مدخل، ساختار، نگارش، اعتبار، روزآمدی، انواع زندگینامه) گرفته است.

روش: پژوهش از نوع کاربردی است و برای انجام آن از روش مطالعه تطبیقی و تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش سه دایره‌المعارف کودکان و نوجوانان شامل فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، دایره‌المعارف کتاب جهان، و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا است. جامعه آماری پژوهش به تعداد ۴۳۲ مدخل بوده که ۶۷ مدخل به عنوان نمونه از هر دایره‌المعارف انتخاب شده و در مجموع ۲۰۱ مدخل زندگینامه‌ای مشترک مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که در مؤلفه‌های ارزیابی (تعداد مدخل، ساختار، نگارش، اعتبار، روزآمدی، انواع زندگینامه) فرهنگنامه کودکان و نوجوانان رتبه اول را هم به لحاظ فراوانی حضور معیارها و هم به لحاظ کیفیت معیارهای مورد بررسی داشته است. یافته‌های مربوط به انواع زندگینامه‌ها در دایره‌المعارف‌های جامعه آماری پژوهش نشان می‌دهد که هیچ‌یک از منابع مورد مطالعه از جامعیت در زندگینامه‌ها برخوردار نیستند و همگی آن‌ها در مدخل‌های زندگینامه‌ای دارای ویژگی‌های گزیده هستند و به همین ترتیب همه دایره‌المعارف‌ها به لحاظ زمانی از نوع گذشته‌نگر بوده‌اند.

اصالت/ارزش: ارزش مقاله حاضر در بررسی تطبیقی مداخل زندگینامه‌ای دایره‌المعارف‌های کودک و نوجوان از نظر معیارهای ارزیابی است و نشان‌دادن این نکته که آنها از روزآمدی لازم برخوردار نیستند.

کلیدواژه‌ها: فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، دایره‌المعارف‌های انگلیسی زبان، مدخل‌های زندگینامه، دایره‌المعارف کتاب جهان، دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا.

مقدمه

امروزه با رشد و توسعه اطلاعات، به منظور بهره‌گیری بهینه از مجموعه اطلاعات و دانش موجود، نیاز به پژوهش، افزایش قابلیت‌های پژوهشی و عادت دادن کودکان و نوجوانان به پژوهش و کاوش بیش از پیش احساس می‌شود. پژوهش پشوانه تولید علمی است و رشد پژوهش و بودجه پژوهشی به مفهوم نیل به تولید علمی بیشتر و در نتیجه توسعه هر چه بیشتر جوامع است. کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی، پایگاه‌های داده و بیش از هر چیز منابع مرجع با جمع‌بندی پژوهش‌های تثبیت‌شده، در پیشبرد این رسالت سهیم‌اند. فرهنگ‌ها، دایره‌المعارف‌ها، اطلس‌ها، نقشه‌ها و... از جمله منابع مرجعی هستند که در هر کتابخانه با توجه به جامعه استفاده‌کننده و نیاز خاص مخاطبان یافت می‌شود و کتابداران مرجع بر آنند تا با تهیه منابع جدید و روزآمد پاسخگوی نیاز مخاطبان خود باشند. در این میان باید دید کتابخانه‌ها و به ویژه کتابخانه‌های کودکان در ایران در بخش کتاب‌های مرجع چه نوع منابعی را نگهداری می‌کنند و آیا این منابع پاسخگوی نیازهای کودکان و نوجوانان کنجکاو امروز هست یا خیر. (مقدم، ۱۳۸۹).

آثار مرجع به طور عام، واژه‌نامه‌ها و دایره‌المعارف‌ها به طور خاص، از اجزای ضروری حیات علمی و فرهنگی یک کشور به‌شمار می‌آیند. اغراق نیست که گفته شود میزان پیشرفت یا پس‌رفت ممالک و فرهنگ‌ها را می‌توان با بود یا نبود این گونه آثار سنجید و کم‌وکیف انتشار این آثار بیانگر شناسنامه و تراز علمی و فرهنگی یک کشور هستند (بهمن‌آبادی، ۱۳۸۹). طبعاً هدف کتاب‌های مرجع هم چیزی جز یک اطلاع‌رسانی درست، سریع و صحیح نمی‌تواند باشد و کتاب‌های مرجع هم یکی از مجراهای دستیابی به اطلاعات هستند (قزل‌ایاغ، ۱۳۷۸). دایره‌المعارف، آینه رشد و توسعه علوم و تفکر در جامعه است. میزان دانشی که در یک دایره‌المعارف می‌آید متناسب با زمان و موقعیت علمی کشوری است که دایره‌المعارف در آنجا تهیه و تدوین شده است (مرادی، ۱۳۷۲). مروری بر منابع موجود در حوزه کودکان و نوجوانان نشان می‌دهد که تاکنون دایره‌المعارف‌هایی برای کودکان و نوجوانان کشورمان انتشار یافته‌اند که بیشتر ترجمه‌هایی از زبان‌های بیگانه هستند و در بسیاری از موارد به سؤالات بی‌شمار کودکان و نوجوانان ایرانی پاسخی در خور و شایسته نمی‌دهند. از این رو وجود یک فرهنگنامه

تألیفی مبتنی بر نیازهای داخلی می‌تواند جایگاه ممتازی داشته و مورد استقبال بیشتری واقع شود. فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، تنها دایره‌المعارف تألیفی است که در کشور برای گروه سنی ۱۰ تا ۱۶ ساله انتشار یافته است. در کنار تألیف چنین منابعی باید به ارزیابی آنها نیز توجه خاصی داشت، زیرا به روشن شدن میزان اهمیت و کارایی آن در پاسخگویی به سؤالات پیش آمده کمک می‌کند. نکات مورد اشاره نقش آثار مرجع، به خصوص دایره‌المعارف‌ها را بیش از پیش در جامعه روشن می‌سازد، زیرا آنها نه تنها مهم‌ترین ابزار پژوهش محسوب می‌شوند؛ بلکه باعث رشد فرهنگی جامعه نیز هستند. اهمیت این موضوع زمانی که این گونه آثار منحصرأ برای یک گروه سنی خاص از جامعه تدوین می‌شوند، دوچندان می‌گردد. به طور کلی، می‌توان دایره‌المعارف‌ها را از نظر سطح مخاطبان به دو دسته کلی ۱. دایره‌المعارف‌های کودکان و نوجوانان و ۲. دایره‌المعارف‌های بزرگسالان تقسیم کرد. آنگاه که صحبت از دایره‌المعارف کودکان و نوجوانان و بررسی و ارزیابی این گونه منابع به میان می‌آید، در نظر گرفتن مخاطب و ویژگی‌های او اهمیت بسیار زیادی پیدا می‌کند (اسداللهی نژاد، ۱۳۹۰).

در ایران در دو سه دهه اخیر به علت نیاز مبرم جامعه، شاهد رواج تألیف دایره‌المعارف‌ها و دانشنامه‌های گوناگون بوده‌ایم. از آنجایی که کمیت و کیفیت انتشار این گونه آثار مرجع از شاخص‌های فرهنگی هر کشور به‌شمار می‌رود، ظهور آنها را می‌توان گامی بلند در جهت غنای فرهنگ جامعه دانست (قطبی، ۱۳۸۲). چنان‌که در منابع موجود و مقدمه همین نوشته اشاره شده است، دایره‌المعارف‌ها در کتابخانه‌ها کاربرد و استفاده فراوانی دارند؛ بنابراین، ارزیابی آنها از اهمیت زیادی برخوردار است و پدیدآورندگان در تهیه این گروه از کتاب‌های مرجع باید دقت زیادی به عمل آورند. مسئله مهم و اساسی این پژوهش، ارزیابی دانشنامه‌های کودکان و نوجوانان جامعه آماری پژوهش است تا معلوم شود که در آنها تا چه حدی به محتوای منابع ارائه موضوعات متناسب با نیازهای کودکان و نوجوانان توجه شده، آنها تا چه حد پاسخگویی سؤالات مخاطب بوده‌اند و مفاهیم به کار رفته در متن مانع از دستیابی به پاسخ‌ها و یا عرضه پاسخ نامناسب نبوده‌اند، و میزان به کارگیری سایر معیارهای تدوین و ارزیابی دانشنامه‌ای در آنها چگونه است.

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش، شناسایی وضعیت تطبیقی مدخل‌های زندگینامه در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با دایره‌المعارف‌های چاپی مشابه انگلیسی زبان، بر اساس متغیرهای پژوهش (اعتبار، روزآمدی، تعداد مدخل، انواع زندگینامه، ساختار، نگارش) و تعیین نقاط مشترک و قوت و ضعف آنها است.

پرسش‌های پژوهش

۱. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر تعداد مدخل چگونه است؟
۲. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر ساختار چگونه است؟
۳. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر سبک نگارش چگونه است؟
۴. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر اعتبار چگونه است؟
۵. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر روزآمدی چگونه است؟
۶. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر انواع زندگینامه چگونه است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های کاربردی است و برای انجام آن از دو روش مطالعه تطبیقی و تحلیل محتوا استفاده شده است. به دلیل این که هدف این مطالعه بررسی مدخل‌های زندگینامه‌ای دایره‌المعارف‌های کودکان و نوجوانان بوده است، برای انتخاب نمونه پژوهش، مدخل‌های زندگینامه (فارسی و غیرفارسی) موجود در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک با دایره‌المعارف‌های چاپی انگلیسی زبان حوزه کودکان و نوجوانان مقایسه شدند و مواردی که با هم تفاوت داشتند در طی پژوهش مشخص شدند. بنابراین، جامعه آماری پژوهش علاوه بر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک^۱، دو دایره‌المعارف انگلیسی زبان یعنی دایره‌المعارف کتاب جهان^۲ و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا^۳ را شامل می‌شود. در این پژوهش از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. برای این منظور ضرورت داشت که نه تنها نمونه آماری منتخب معرف جامعه آماری پژوهش باشد؛ بلکه با اعمال

1. www.farhangname.info

2. www.worldbook.com

3. www.kids.britannica.com

متغیرهای مناسب در انتخاب نمونه فرصت مطالعه دقیق‌تر برای پژوهشگر فراهم آید. یکی از متغیرهایی که بدین منظور در نظر گرفته شد، تفکیک مدخل‌های جامعه آماری پژوهش بر اساس ملیت صاحب زندگینامه بود. بنابراین، انتخاب مدخل‌های جامعه آماری بر اساس کشورها، به منظور انتخاب و توزیع صحیح اعضای جامعه آماری در سطح جهان، صورت گرفت. در نتیجه استخراج عنوان مدخل‌ها بر اساس محل تولد صاحب زندگینامه انجام شد و در نهایت جدول جامعه آماری و نمونه آماری بر اساس معیار ملیت تهیه شد. بر اساس جدول به‌دست آمده، جامعه آماری پژوهش تعداد ۴۳۲ و نمونه آماری تعداد ۶۷ مدخل زندگینامه‌ای از ۴۰ کشور جهان را شامل شد که در آن توزیع نمونه آماری معرف جامعه آماری پژوهش بود. در اجرای پژوهش ارزیابانه و تطبیقی مؤثرترین و مناسب‌ترین ابزار گردآوری داده‌ها، کاربرد مدل‌ها و استانداردهای آماده و نیز در نبود ابزار آماده، استفاده از سیاهه واریسی محقق‌ساخته است. در این تحقیق ابزار گردآوری اطلاعات تطبیقی از مدخل‌های زندگینامه‌ای دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه، سیاهه واریسی محقق‌ساخته‌ای است که با مراجعه به کتابخانه‌ها و راهنماهای منابع مرجع و نیز بررسی عناصر اطلاعاتی موجود در منابع زندگینامه‌ای فارسی و غیرفارسی فراهم آمده و معیارهای ارزیابی و عناصر اطلاعاتی به کار رفته در تدوین زندگینامه‌ها استخراج گردیده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار مایکروسافت اکسل و نیز برای توصیف داده‌ها از آمار توصیفی استفاده شده است.

یافته‌ها

پرسش ۱. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر تعداد مدخل چگونه است؟

جدول ۱. فراوانی مدخل‌های زندگینامه‌ای در جامعه آماری

دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان	فرهنگنامه کودکان و نوجوانان	جامعه آماری پژوهش		شاخص آماری
			فروانی	درصد	
۱۸	۳۱	۶۷	فروانی	موجود	تعداد مدخل در نمونه
۲۶،۹	۴۶،۳	۱۰۰	درصد	موجود	
۴۹	۳۶	۰	فروانی	غیرموجود	
۷۳،۱	۵۳،۷	۰	درصد	غیرموجود	

مطابق یافته‌های جدول ۱، فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک دارای تعداد کل ۶۷ مدخل (۱۰۰ درصد) به عنوان نمونهٔ مورد بررسی منتخب است. بررسی تعداد مدخل‌های زندگینامه‌ای بر اساس نمونهٔ پژوهش نشان می‌دهد که از ۶۷ مدخل مورد مطالعه، ۳۱ مدخل (۴۶٫۳ درصد) در دایره‌المعارف کتاب جهان و ۱۸ مدخل (۲۶٫۹ درصد) در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا موجود است. بر اساس این یافته‌ها، فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک به عنوان پایهٔ مقایسه‌ای دارای بالاترین تعداد مدخل (۶۷ مورد) است. در بین دیگر دایره‌المعارف‌ها، دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با ۱۸ مدخل کمترین میزان مدخل‌های زندگینامه‌ای مورد مطالعه را داشته است.

پرسش ۲. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه از نظر ساختار چگونه است؟
برای پاسخگویی به پرسش دوم پژوهش، اطلاعات لازم در دو بخش ساختار کلی دایره‌المعارف‌ها و ساختار مدخل‌های مورد مطالعه بررسی شده است که در ادامه به ترتیب می‌آید.

(۱) ساختار کلی دایره‌المعارف‌ها

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که از مجموع معیارهای ارزیابی کلی دایره‌المعارف‌ها، تعداد ۸ معیار ارزیابی (۵۷٫۱ درصد) در فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک حضور داشته است. به همین ترتیب، تعداد معیارهای ارزیابی کلی مشاهده شده در دایره‌المعارف کتاب جهان ۱۰ معیار (۷۱٫۴ درصد) و در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا ۷ معیار (۵۰ درصد) بوده است. بنابراین، دایره‌المعارف کتاب جهان رتبهٔ اول ساختاری را کسب کرده است و با داشتن بیشترین تعداد معیار ارزیابی ساختار کلی دایره‌المعارف‌ها، از کیفیت ساختاری مناسب‌تری برخوردار است و فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا به ترتیب رتبهٔ کیفی ساختاری پایین‌تری را در بین دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه داشته و میزان حضور معیارهای ارزیابی ساختاری کمتری متعلق به آنها است. لازم به توضیح است که در مورد بررسی شاخص‌های شیوهٔ تنظیم، طول مقالات و ارجاعات، ممکن است بیش از یک حالت مشاهده شود؛ بنابراین به منظور محاسبهٔ صحیح‌تر، درصدگیری بر مبنای تعداد مقوله‌های اصلی و فرعی انجام و در جدول مذکور نشان داده شده است.

جدول ۲. عناصر ساختار کلی در جامعه آماری

ردیف	دایره‌المعارف		فرهنگنامه کودکان و نوجوانان	شاخص ساختاری
	کودکان بریتانیکا	کتاب جهان		
۱				مقدمه
۲	ندارد		ندارد	فهرست مندرجات
۳				الفبایی
	ندارد	ندارد	ندارد	موضوعی
	ندارد	ندارد	ندارد	موتور کاوش
۴				کوتاه
				متوسط
	ندارد			بلند
۵				نگاه کنید به
				نیز نگاه کنید به
	ندارد	ندارد	ندارد	پیوند فرامتنی
۶	ندارد	ندارد	ندارد	پانویس
۷	ندارد		ندارد	کتابشناسی
۸				نمایه
جمع	۷	۱۰	۸	فراوانی
	۵۰	۷۱/۴	۵۷/۱	درصد

۲) ساختار مدخل‌های زندگینامه‌ای دایره‌المعارف‌ها

جدول ۳. عناصر اطلاعاتی مدخل‌های زندگینامه‌ای در جامعه آماری

ردیف	دایره‌المعارف		فرهنگنامه کودکان و نوجوانان		دایره‌المعارف		شاخص ساختاری
	کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان	کودکان بریتانیکا	کتاب جهان	کودکان و نوجوانان	دایره‌المعارف	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱	۱۸	۴۶٫۳	۳۱	۱۰۰	۶۷	۱۰۰	نام و نام خانوادگی
۲	۱۶	۴۱٫۸	۲۸	۸۳٫۶	۵۶	۸۳٫۶	تاریخ تولد
۳	۱۶	۴۰٫۳	۲۷	۹۴	۶۳	۹۴	تاریخ وفات
۴	۱۲	۴۰٫۳	۲۷	۸۲٫۱	۵۵	۸۲٫۱	محل تولد
۵	۰	۰	۰	۰	۰	زن	جنسیت
						مرد	
۶	۱۸	۴۶٫۳	۳۱	۹۴	۶۳	۹۴	ملیت
۷	۱۵	۴۱٫۸	۲۸	۷۳٫۱	۴۹	۷۳٫۱	تخصص
۸	۱۵	۴۱٫۸	۲۸	۸۰٫۶	۵۴	۸۰٫۶	شغل
۹	۱۸	۴۶٫۳	۳۱	۹۵٫۵	۶۴	۹۵٫۵	خلاصه زندگی
۱۰	۱۴	۳۱٫۳	۲۱	۷۱٫۶	۴۸	۷۱٫۶	آثار نوشتاری
۱۱	۶	۲٫۳	۳	۲۸٫۴	۱۹	۲۸٫۴	محل وفات
جمع	۱۶۶	۳۸٫۸	۲۸۶	۸۲٫۱	۶۰۵	۸۲٫۱	

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که در مجموع عناصر اطلاعاتی مورد مطالعه در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مشتمل بر تعداد ۶۰۵ مدخل (۸۲٫۱ درصد) است که بیشترین تعداد عناصر اطلاعاتی را در بین دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه شامل بوده است و پس از آن دایره‌المعارف کتاب جهان با تعداد ۲۸۶ مدخل (۳۸٫۸ درصد) بیشترین فراوانی را دارد و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۱۶۶ مدخل (۲۲٫۵ درصد) دارای کمترین تعداد عناصر اطلاعاتی در دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه است. بررسی دقیق‌تر آماری هر یک از عناصر اطلاعاتی ارزیابی نیز همین یافته را در هر یک از معیارهای ارزیابی نشان می‌دهد و تنها تفاوت موجود در عنصر

اطلاعاتی محل وفات است که در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با تعداد ۱۹ مدخل (۲۸٫۴ درصد) دارای بیشترین فراوانی و در دایره‌المعارف کتاب جهان با تعداد ۳ مدخل (۲٫۳ درصد) دارای کمترین فراوانی است. یافته دیگر قابل توجه مربوط به عنصر جنسیت است که در زیرمجموعه این عنصر ارزیابی، هیچ مدخلی از جنسیت زن در هیچ کدام از دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه دیده نمی‌شود، ولی وضعیت جنسیت مرد در سه دایره‌المعارف مورد مطالعه مشابه بقیه عناصر اطلاعاتی است.

پرسش ۳. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه از نظر نگارش چگونه است؟

جدول ۴. وضعیت شیوه نگارش در جامعه آماری

ردیف	دایره‌المعارف		فهرنگنامه کودکان و نوجوانان	شاخص نگارش
	دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان		
۱	۸-۱۴ سال	۱۶ سال	۱۰-۱۶ سال	گروه سنی مخاطبان
۲	ساده	ساده- دشوار	ساده	سطح نگارش
۳	کوتاه	کوتاه	کوتاه	اندازه جملات
۴	خوب	خوب	خیلی خوب	کیفیت چاپ (وضوح مدخل، خوانایی، نوع حروف، اندازه حروف)

یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، برای ارزیابی شاخص کلی نگارش در جامعه پژوهش چهار مؤلفه گروه سنی مخاطبان، سطح نگارش، اندازه جملات، کیفیت چاپ (وضوح مدخل، خوانایی، نوع حروف، اندازه حروف) مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در شاخص کلی نگارش، مؤلفه گروه سنی مخاطبان در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، دایره‌المعارف کتاب جهان، دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا، به ترتیب ۱۰-۱۶ سال، ۱۶ سال و ۸-۱۴ سال می‌باشد. سطح نگارش در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا ساده و متناسب با گروه سنی مخاطبان دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه است، اما سطح

نگارش در دایره‌المعارف کتاب جهان از ساده به دشوار متغیر است. اندازه جملات در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، دایره‌المعارف کتاب جهان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا کوتاه است. کیفیت چاپ از نظر وضوح مدخل، خوانایی، نوع حروف و اندازه حروف در مقیاس لیکرت در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان خیلی خوب، و در هر دو دایره‌المعارف کتاب جهان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا خوب ارزیابی شده است.

پرسش ۴. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر اعتبار چگونه است؟

جدول ۵. اعتبار منبع در دایره‌المعارف‌های جامعه آماری

دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان		فرهنگنامه کودکان و نوجوانان		شاخص اعتبار	ردیف
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۶٫۹	۶۱	۳۰٫۸	۱۲۴	۸۳٫۳	۳۳۵	۱ اعتبار زندگینامه‌نویس (با شش معیار فرعی)
۲۶٫۹	۳۶	۴۶٫۳	۶۲	۵۰٫۷	۶۷	۲ اعتبار ناشر (با دو معیار فرعی)
۰	۰	۴۶٫۳	۶۲	۱۰۰	۱۳۴	۳ روش گردآوری زندگینامه (با دو معیار فرعی)
۸٫۵	۱۷	۱۵٫۴	۳۱	۱۰۰	۲۰۱	۴ شیوه انتخاب مدخل زندگینامه (با سه معیار فرعی)
۰	۰	۲۲٫۴	۳۰	۰	۰	۵ منابع مورد استناد (با دو معیار فرعی)

بر اساس یافته‌های جدول ۵ مشخص می‌شود که از زیرمجموعه شاخص اعتبار، اعتبار زندگینامه‌نویس که دارای شاخص‌های فرعی حضور نام نویسنده، تخصص موضوعی، تجربه، سوگیری، معاصر بودن، و شیوه گردآوری اطلاعات است در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با تعداد ۳۳۵ مدخل (۸۳٫۳ درصد) دارای بیشترین فراوانی است و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۶۱ مدخل (۱۶٫۹ درصد) دارای کمترین فراوانی در بین دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه

است. اعتبار ناشر هم دارای شاخص‌های فرعی اعتبار مالی و تجربه زندگینامه‌نویسی است که در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با تعداد ۶۷ مدخل (۵۰/۷ درصد) بیشترین فراوانی را شامل می‌شود و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۳۶ مدخل (۲۶/۹ درصد) دارای کمترین فراوانی در بین دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه است. روش گردآوری زندگینامه شامل معیارهای فرعی بررسی زندگینامه‌ها و وجود الگوی تهیه و گردآوری است که در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با تعداد ۱۳۴ مدخل (۱۰۰ درصد) دارای بیشترین فراوانی است؛ اما این شاخص در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا وجود نداشته است. شیوه انتخاب مدخل زندگینامه دارای شاخص‌های فرعی زنده بودن صاحب زندگینامه، حضور نام وی در سایر منابع، و تعلق او به حرفه خاص است. این شاخص در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مشتمل بر تعداد ۲۰۱ مدخل (۱۰۰ درصد) موجود بوده و دارای بیشترین فراوانی است؛ ولی در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا این شاخص دارای کمترین فراوانی است. شاخص اعتبار به لحاظ منابع مورد استناد شامل معیارهای فرعی منابع اصلی، منابع برای مطالعه بیشتر است. بررسی این معیار نشان می‌دهد فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا هر دو فاقد منابع مورد استناد (صفر درصد) هستند. در یک ارزیابی کلی و موجز، وضعیت متفاوتی در دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه به جهت اعتبار منبع وجود داشته است. بدین مفهوم که در سه شاخص اعتبار زندگینامه‌نویس، روش گردآوری زندگینامه، و شیوه انتخاب مدخل زندگینامه، فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مزیت نسبی به سایر دایره‌المعارف‌ها دارد و پس از آن وضعیت مناسب‌تری برای دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا نسبت به دایره‌المعارف کتاب جهان وجود داشته است؛ و در شاخص اعتبار به لحاظ منابع مورد استناد، دایره‌المعارف کتاب جهان بالاترین اعتبار و فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با نپرداختن به این معیار ضعف اساسی دارند. از این رو، هر یک از دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه باید با توجه به نقاط قوت و ضعف مشاهده شده، در رفع نقاط ضعف خویش بکوشند و نقاط قوت خود را هم بیشتر تقویت نمایند.

پرسش ۵. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر روزآمدی چگونه است؟
روزآمدی اطلاعات عرضه شده در دایره‌المعارف‌ها از دیگر معیارهای مهم ارزیابی

آنهاست. یافته‌های مربوط به روزآمدی دایره‌المعارف‌های پژوهش در جدول ۶ تنظیم و ارائه شده است. یافته‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که در ارزیابی شاخص روزآمدی، دو معیار تاریخ نشر و فاصله روزآمدسازی با معیارهای فرعی وجود دارند. در این رابطه، تاریخ آخرین نشر فرهنگنامه کودکان و نوجوانان متعلق به سال ۱۳۹۱ است. در دایره‌المعارف کتاب جهان نسخه مشاهده شده توسط پژوهشگر مربوط به سال ۱۹۸۸ میلادی (۱۳۶۷ هجری شمسی) است، اما نسخه جدید آن به تاریخ ۲۰۱۳ میلادی (۱۳۹۲) منتشر شده است. آخرین تاریخ نشر دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا سال ۱۹۸۸ میلادی (۱۳۶۷) است. ویرایش کلی به غیر از فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، در دایره‌المعارف کتاب جهان، و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا وجود دارد، اما ویرایش قبلی با تجدیدنظر فقط در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان وجود دارد که در بقیه دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه وجود ندارد.

جدول ۶. وضعیت روزآمدی دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه

ردیف	دایره‌المعارف		شاخص روزآمدی
	دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان	
۱	۱۹۸۸	۱۹۹۵-۲۰۱۳	آخرین تاریخ ویرایش کلی
	ندارد	ندارد	ویرایش قبلی با تجدیدنظر
۲	ندارد	ندارد	۱ تا ۶ ماه
	ندارد	ندارد	۶ ماه تا ۱ سال
	ندارد	ندارد	۱ تا ۲ سال
	ندارد	ندارد	۳ تا ۴ سال
	ندارد	ندارد	۵ سال و بیشتر

فاصله روزآمدسازی در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا به طور مشترک ۵ سال و بیشتر است، اما دایره‌المعارف کتاب جهان دارای فاصله روزآمدسازی بین ۶ ماه تا ۱ سال است. به طور خلاصه، دایره‌المعارف کتاب جهان جدیدترین تاریخ انتشار (۱۳۹۲) را دارد و کمترین فاصله روزآمدسازی هم متعلق به دایره‌المعارف کتاب جهان است. فرهنگنامه کودکان و نوجوانان لازم است به دلیل وجود تغییرات سریع اطلاعات در عرصه جهانی به مسئله روزآمدسازی توجه بیشتری معطوف دارد.

پرسش ۶. وضعیت دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش از نظر انواع زندگینامه چگونه است؟

جدول ۷. انواع زندگینامه‌ها در جامعه آماری

دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا		دایره‌المعارف کتاب جهان		فرهنگنامه کودکان و نوجوانان		دایره‌المعارف		ردیف
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	شاخص نوع		
۱۱٫۹	۸	۲۵٫۴	۱۷	۴۴٫۸	۳۰	روایی	از نظر برداشت	۱
۱۳٫۴	۹	۲۰٫۹	۱۴	۵۳٫۷	۳۶	تفسیری	زندگینامه‌نویس	
۲۶٫۹	۱۸	۴۶٫۳	۳۱	۱۰۰	۶۷	عمومی	از نظر دامنه	۲
۰	۰	۰	۰	۰	۰	اختصاصی		
۰	۰	۰	۰	۰	۰	جامع	از نظر سطح	۳
۲۶٫۹	۱۸	۴۶٫۳	۳۱	۱۰۰	۶۷	گزیده		
۰	۰	۰	۰	۰	۰	جاری	از نظر زمان	۴
۲۶٫۹	۱۸	۴۶٫۳	۳۱	۱۰۰	۶۷	گذشته‌نگر		

یافته‌های مربوط به انواع زندگینامه‌ها در دایره‌المعارف‌های جامعه آماری پژوهش در جدول ۷ نشان می‌دهد که در شاخص فرعی روایی از زیرمجموعه شاخص اصلی برداشت زندگینامه‌نویس، فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با تعداد ۳۰ مدخل (۴۴٫۸ درصد) زندگینامه‌ها دارای بیشترین فراوانی است و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۸ مدخل (۱۱٫۹ درصد)

زندگینامه‌ها دارای کمترین فراوانی است. معیار برداشت زندگینامه‌نویس از لحاظ تفسیری، فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان مشتمل بر تعداد ۳۶ مدخل (۵۳/۷ درصد) بوده است که دارای بیشترین فراوانی است و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا تعداد ۹ مدخل (۱۳/۴ درصد) داشته است که کمترین فراوانی را دارد. ارزیابی زندگینامه‌های مورد مطالعه از نظر دامنه نشان می‌دهد که فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان دارای تعداد ۶۷ مدخل (۱۰۰ درصد) زندگینامهٔ عمومی است و بیشترین فراوانی را از این نظر داراست و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا دارای تعداد ۱۸ مدخل (۲۶/۹ درصد) زندگینامهٔ عمومی است و کمترین فراوانی را دارد. شاخص دامنهٔ زندگینامه از لحاظ اختصاصی بودن، در هیچ کدام از دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه وجود ندارد. دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه فاقد شمول به لحاظ شاخص زندگینامه از نظر سطح جامع بودن هستند. شاخص زندگینامه از لحاظ گزیده بودن، در فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان مشتمل بر تعداد ۶۷ مدخل (۱۰۰ درصد) است که بیشترین فراوانی را دارد، ولی دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا دارای تعداد ۱۸ مدخل (۲۶/۹ درصد) گزیده است که کمترین فراوانی را دارد. در بررسی شاخص زندگینامه از نظر زمان، نشانی از لحاظ جاری بودن زندگینامه‌ها در هیچ کدام از دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه وجود ندارد، ولی این شاخص از لحاظ گذشته‌نگر بودن، در فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان مشتمل بر تعداد ۶۷ مدخل (۱۰۰ درصد) بوده و دارای بیشترین فراوانی است و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۱۸ مدخل (۲۶/۹ درصد) کمترین فراوانی را دارد. به طور خلاصه، بررسی زندگینامه‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که از نظر برداشت زندگینامه‌نویس به لحاظ روایی و تفسیری بیشترین فراوانی در هر دو زمینه در فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان و کمترین میزان در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا وجود دارد. هیچکدام از دایره‌المعارف‌ها ویژگی زندگینامهٔ اختصاصی را ندارند، اما فرهنگنامهٔ کودکان و نوجوانان بیشترین فراوانی زندگینامهٔ عمومی و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا کمترین میزان را بدین لحاظ از نظر دامنه داشته‌اند. افزون بر این، هیچ‌یک از منابع مورد مطالعه از جامعیت در زندگینامه‌ها برخوردار نیستند و همگی در انتخاب مدخل‌های زندگینامه‌ای از ویژگی انتخابی استفاده کرده‌اند. همچنین همه دایره‌المعارف‌ها به لحاظ زمانی از نوع گذشته‌نگر بوده و فاقد ویژگی جاری هستند.

نتیجه‌گیری

برای انجام مقایسه و نتیجه‌گیری از یافته‌های پژوهش، جدولی تطبیقی فراهم آمده است. بدین ترتیب یافته‌های تطبیقی به‌دست آمده که به مسئله تعیین نقاط اشتراک و افتراق دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه می‌پردازد، در جدول ۸ تنظیم و نشان داده شده است. این جدول شامل یافته‌های مربوط به شش شاخص اصلی تعداد مدخل، ساختار، نگارش، اعتبار منبع، وضعیت روزآمدی، و انواع زندگینامه‌ها در دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه است و مطابق داده‌های آن، ارزیابی برای مجموع متغیرهای ارزیابی پژوهش در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، دایره‌المعارف کتاب جهان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا صورت گرفته است. این یافته‌ها نشان می‌دهند که دایره‌المعارف‌های یاد شده به ترتیب دارای فراوانی ۶۷، ۳۱، ۱۸ مدخل بوده‌اند و به این معنی است که به لحاظ تعداد مدخل، فرهنگنامه کودکان و نوجوانان دارای قوت بیشتری است و پس از آن دایره‌المعارف کتاب جهان با تعداد ۳۱ مدخل در رتبه دوم قرار دارد و در نهایت دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۱۸ مدخل ضعیف‌ترین بوده است.

جدول ۸. متغیرهای پژوهش (عناصر ارزیابی) در جامعه آماری

ردیف	متغیرهای ارزیابی			دایره‌المعارف	دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان	فرهنگنامه کودکان و نوجوانان
	تعداد مدخل	تعداد کل شاخص‌ها	تعداد شاخص‌های مدخل				
۱	تعداد مدخل			۱۸	۳۱	۶۷	
۲	ساختار	تعداد کل شاخص‌ها	فراوانی	۷	۱۰	۸	
		تعداد شاخص‌های مدخل	درصد	۵۰	۷۱٫۴	۵۷٫۱	
۳	نگارش	تعداد شاخص‌های مدخل	فراوانی	۱۶۶	۲۸۶	۶۰۵	
		درصد	درصد	۲۲٫۵	۳۸٫۸	۸۲٫۱	
۳	نگارش	گروه سنی	سطح نگارش	۸-۱۴ سال	۱۶ سال	۱۰-۱۶ سال	
		اندازه جملات	اندازه جملات	ساده	ساده- شوار	ساده	
۴	اعتبار منبع	کیفیت چاپ (وضوح مدخل، خوانایی، نوع حروف، اندازه حروف)	کیفیت چاپ (وضوح مدخل، خوانایی، نوع حروف، اندازه حروف)	خوب	خوب	خیلی خوب	
			اعتبار زندگینامه‌نویس	فراوانی	۶۱	۱۲۴	۳۳۵
		اعتبار ناشر	درصد	۱۶٫۹	۳۰٫۸	۸۳٫۳	
			فراوانی	۳۶	۶۲	۶۷	
		درصد	۲۶٫۹	۴۶٫۳	۵۰٫۷		

دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا	دایره‌المعارف کتاب جهان	فرهنگنامه کودکان و نوجوانان	دایره‌المعارف		رَدیف	
			متغیرهای ارزیابی			
۰	۶۲	۱۳۴	فراوانی	روش گردآوری	۵	
۰	۴۶,۳	۱۰۰	درصد	زندگینامه		
۱۷	۳۱	۲۰۱	فراوانی	شیوه انتخاب مدخل		
۹,۵	۱۵,۴	۱۰۰	درصد			
۰	۳۰	۰	فراوانی	منابع مورد استناد		
۰	۲۲,۴	۰	درصد			
۱۹۹۸	۲۰۱۳-۱۹۹۵	۱۳۹۱	آخرین تاریخ	تاریخ نشر	وضعیت روزآمدی	
		ندارد	ویرایش کلی			
ندارد	ندارد		ویرایش قبلی با تجدید نظر			
ندارد	ندارد	ندارد	۱ تا ۶ ماه			
ندارد	ندارد	ندارد	۶ ماه تا ۱ سال			
ندارد	ندارد	ندارد	۱ تا ۲ سال	فاصله روزآمدی		
ندارد	ندارد	ندارد	۳ تا ۴ سال			
ندارد	ندارد	ندارد	۵ سال و بیشتر			
۸	۱۷	۳۰	فراوانی	روایی		از نظر برداشت زندگینامه‌نویس
۱۱,۹	۲۵,۴	۴۴,۸	درصد			
۹	۱۴	۳۶	فراوانی	تفسیری		
۱۳,۴	۲۰,۹	۵۳,۷	درصد			
۱۸	۳۱	۶۷	فراوانی	عمومی	انواع زندگینامه‌ها	
۲۶,۹	۴۶,۳	۱۰۰	درصد			
۰	۰	۰	فراوانی	از نظر دامنه اختصاصی		
۰	۰	۰	درصد			
۰	۰	۰	فراوانی	جامع		
۰	۰	۰	درصد			
۱۸	۳۱	۶۷	فراوانی	از نظر سطح گزیده		
۲۶,۹	۴۶,۳	۱۰۰	درصد			
۰	۰	۰	فراوانی	جاری	از نظر زمان	
۰	۰	۰	درصد			
۱۸	۳۱	۶۷	فراوانی	گذشته: گر		
۲۶,۹	۴۶,۳	۱۰۰	درصد			

این یافته با توجه به تفاوت تعداد مدخل در سه دایره‌المعارف، با نتایج مطالعه کریمی (۱۳۸۷) مغایرت دارد، زیرا که او در مقاله خود به مقایسه یک مدخل در دو دایره‌المعارف، یعنی دایره‌المعارف بزرگ اسلامی و دانشنامه جهان اسلام پرداخته است. نتایج پژوهش وی در باره همپوشانی مدخل‌هاست و نشان داد که پاره‌ای از مدخل‌های دایره‌المعارف و دانشنامه شبیه به هم هستند. عمده‌ترین خطری که آنها را تهدید می‌کند موازی‌کاری آنهاست.

این بخش از یافته‌های پژوهش که نشان می‌دهد فرهنگنامه کودکان و نوجوانان از مدخل‌های کامل‌تر و جامع‌تری نسبت به بقیه برخوردار است با یافته‌های سپهر و حسین‌زاده (۱۳۹۱) همسو است، زیرا آنها هم در پژوهش خود به مطالعه تطبیقی دو کتاب مرجع دانشنامه جهان اسلام و دایره‌المعارف اسلام (چاپ لیدن) با شاخص‌های ارزیابی مختلفی پرداختند که یکی از این شاخص‌ها مدخل‌گزینی است. نتایج پژوهش در این زمینه نشان داد علی‌رغم اینکه تعداد مدخل‌ها در دانشنامه جهان اسلام نسبت به دایره‌المعارف اسلام حدود دو برابر است، شاخه‌بندی و پراکندگی مدخل‌ها در دانشنامه جهان اسلام نسبت به دایره‌المعارف اسلام وسیع‌تر و کامل‌تر است و با دید جزئی‌تری به مدخل‌گزینی پرداخته و خلاءهای موضوعی دایره‌المعارف اسلام را رفع کرده است.

کیستر^۱ (۱۹۹۴) در پژوهشی به روش مطالعه تطبیقی بر اساس معیارهای کیفی و کمی، به مقایسه دانشنامه بریتانیکا با دو دانشنامه با معیارهای مختلف پرداخت. او دانشنامه کولیرز^۲ و دانشنامه امریکانا را با دانشنامه بریتانیکا مقایسه کرده است. نتایج پژوهش نشان داد که دانشنامه کولیرز به عنوان دانشنامه برتر است که این انتخاب با در نظر گرفتن مؤلفه‌هایی همچون شیوایی در نوشتار، تنظیم و ارائه مطالب به صورت متوازن و همچنین سهولت در جست‌وجو، صورت گرفته است.

از نظر بررسی ساختار کلی در دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه، دایره‌المعارف کتاب جهان در کاربرد تعداد کل معیارهای ارزیابی ساختار، با تعداد ۱۰ معیار (۷۱/۴ درصد) رتبه اول ساختاری را کسب کرده است و با داشتن بیشترین تعداد معیار ارزیابی ساختار کلی دایره‌المعارف‌ها، از کیفیت ساختاری مناسب‌تری برخوردار است. فرهنگنامه کودکان و نوجوانان شورای کتاب کودک و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا به ترتیب رتبه کیفی

1. Kister, Kenneth F.

2. Collier's Encyclopedia

ساختاری پایین تری را داشته‌اند و میزان حضور معیارهای ارزیابی ساختاری متعلق به آنها کمتر است. این یافته تا حدودی با یافته‌های اسدالهی نژاد (۱۳۹۰) همخوانی دارد. او در پایان‌نامه خود به بررسی سه بخش اصلی از مقاله‌ها یعنی پاراگراف نخست مقاله، بخش تفصیلی و تصاویر پرداخته است. نتایج پژوهش در این زمینه نشان داد که تأثیرگذاری پاراگراف نخست در پاسخگویی به نیازهای مخاطبان بر اساس این معیارها و از دیدگاه دانش آموزان از حد متوسط بیشتر می‌باشد. در بررسی مربوط به بخش تفصیلی مقالات، مشخص شد که به طور میانگین، ۵۶/۳ درصد از دانش آموزان در هنگام مطالعه مقاله‌های فرهنگنامه با واژگان دشوار روبه‌رو می‌شوند. فرهنگنامه کودکان و نوجوانان از نظر تعداد کل شاخص‌های مدخل یا اطلاعات زندگینامه‌ای دارای تعداد ۶۰۵ معیار (۸۲/۱ درصد) در مدخل‌های مورد مطالعه است که بیشترین تعداد عناصر اطلاعاتی در بین دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه است. یافته مذکور با نتایج تحقیق مقدم (۱۳۸۹) که در پژوهش خود به بررسی و مقایسه فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و فرهنگنامه برتاموریس پارکر پرداخته است، در یک راستاست. او هفت معیار را برای ارزیابی این دو فرهنگنامه در نظر گرفته است و سرانجام نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با توجه به شمار مقالات، دامنه موضوعات، تألیفی بودن اثر و نیز با توجه به این که اثری است ایرانی، در حال حاضر جامع‌ترین منبع برای مراجعه کودکان است؛ اما با توجه به این که هنوز مجلدات آن کامل نیست، کودکان ایرانی برای دستیابی به اطلاعات با مشکلات جدی مواجه‌اند.

برای ارزیابی شاخص کلی سطح نگارش در جامعه پژوهش، چهار مؤلفه گروه سنی مخاطبان، سطح نگارش، اندازه جملات، کیفیت چاپ (وضوح مدخل، خوانایی، نوع حروف، اندازه حروف) مورد بررسی قرار گرفته است. به لحاظ نگارش، فرهنگنامه کودکان و نوجوانان بیشترین میزان پوشش اطلاعاتی گروه سنی مخاطبان (۱۰-۱۶ سال) را دارد و به طور مشترک سطح نگارش فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا ساده است. مقایسه این یافته‌ها با نتایج سایر تحقیقات وضعیت متفاوتی را نشان می‌دهد. برای مثال، فرحزاد (۱۳۷۳) در پژوهش خود به موضوع آشنایی با چهار دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، تشیع، جهان اسلام و فرهنگنامه کودکان و نوجوانان پرداخته است. نتایج پژوهش بیانگر این است که ضوابط

و معیارهای نگارش مقاله در چهار دایره‌المعارف معاصر فارسی با توجه به نوع مخاطبان و خط‌مشی اولیه تاسیس آنها متفاوت است. از طرفی سیر گردش مقاله در دایره‌المعارف‌ها بسته به بنیه مالی و توان علمی آنها در جذب نیروی انسانی متخصص و کارآمد، متغیر است و در نتیجه این عوامل بر اعتبار مقاله‌ها و وسعت و کیفیت مطالب دایره‌المعارف‌ها تأثیر خواهد گذاشت. فخاری‌نیا و دیانی (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان «سطح خوانایی مقاله‌های فرهنگنامه کودکان و نوجوانان» که بر روی مدخل‌های جلد اول تا چهارم و ششم فرهنگنامه صورت گرفته است به این نتیجه رسیده‌اند که جلدهای متفاوت فرهنگنامه به لحاظ خوانایی همسان هستند، اما به لحاظ کاربرد تعداد کلمات دشوار و تعداد مفاهیم مندرج در هر جمله یکسان نیستند. در پژوهشی دیگر ولفینگ^۱ (۱۹۳۹) هشت مقاله را در چهار دایره‌المعارف کودکان شامل بریتانیکای جوان، دایره‌المعارف کامپتون، دایره‌المعارف ریچارد و کتاب جهان از لحاظ خوانایی مورد بررسی قرار داده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که در دایره‌المعارف بریتانیکا هر هشت مقاله مورد بررسی کمتر یا بیشتر، دشوارخوان بوده‌اند. مقایسه نتایج پژوهش حاضر با این پژوهش این مفهوم را به خاطر متبادر می‌کند که دایره‌المعارف بریتانیکا برای رده‌های سنی کودکان و جوانان از دو سطح خوانایی متفاوت استفاده کرده است که هر یک مطابق با سنین مربوط است. در این میان، دایره‌المعارف ریچارد در بین این چهار دایره‌المعارف از لحاظ خوانایی درجه آسان‌تری را به خود اختصاص داده است.

در پژوهش حاضر، برای معیار فاصله روزآمدسازی وضعیت متفاوتی به جهت اعتبار منبع وجود داشته است؛ یعنی دایره‌المعارف کتاب جهان جدیدترین تاریخ انتشار (۱۳۹۲) را دارد و کمترین فاصله روزآمدسازی (۶ ماه تا ۱ سال) هم متعلق به آن است. فرهنگنامه کودکان و نوجوانان لازم است به دلیل وجود تغییرات سریع اطلاعات در عرصه جهانی به مسئله روزآمدسازی توجه بیشتری معطوف دارد. شاخص اعتبار به لحاظ منابع مورد استناد شامل معیارهای فرعی (منابع اصلی، منابع برای مطالعه بیشتر) است. بررسی این معیار نشان می‌دهد فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا هر دو فاقد منابع مورد استناد هستند. در یک ارزیابی کلی و موجز، وضعیت متفاوتی در دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه به

1. Wulfing, Gretchen

جهت اعتبار منبع وجود داشته است. بدین مفهوم که در سه شاخص اعتبار زندگینامه‌نویس، روش گردآوری زندگینامه، و شیوه انتخاب مدخل زندگینامه، فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مزیت نسبی به سایر دایره‌المعارف‌ها دارد و پس از آن وضعیت مناسب‌تری برای دایره‌المعارف کتاب جهان نسبت به دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا وجود داشته است؛ و در شاخص اعتبار به لحاظ منابع مورد استناد، دایره‌المعارف کتاب جهان بالاترین اعتبار و فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با نپرداختن به این معیار ضعف اساسی دارند. از این رو، هر یک از دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه باید با توجه به نقاط قوت و ضعف مشاهده شده، در رفع نقاط ضعف خویش بکوشند و نقاط قوت خود را هم بیشتر تقویت نمایند.

در بررسی شاخص زندگینامه از نظر زمان، نشانی از لحاظ جاری بودن زندگینامه‌ها در هیچ کدام از دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه وجود ندارد، ولی این شاخص از لحاظ گذشته‌نگر بودن، در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان مشتمل بر تعداد ۶۷ مدخل (۱۰۰ درصد) بوده و دارای بیشترین فراوانی است و در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با تعداد ۱۸ مدخل (۲۶/۹ درصد) کمترین فراوانی را دارد. به طور خلاصه، بررسی زندگینامه‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که از نظر برداشت زندگینامه‌نویس به لحاظ روایی و تفسیری بیشترین فراوانی در هر دو زمینه در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و کمترین میزان برای روایی و تفسیری در دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا وجود دارد. هیچ کدام از دایره‌المعارف‌ها ویژگی زندگینامه اختصاصی را ندارند، اما فرهنگنامه کودکان و نوجوانان بیشترین فراوانی زندگینامه عمومی و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا کمترین میزان را بدین لحاظ از نظر دامنه داشته‌اند. افزون بر این، هیچ یک از منابع مورد مطالعه از جامعیت در زندگینامه‌ها برخوردار نیستند و همگی در انتخاب مدخل‌های زندگینامه‌ای از ویژگی انتخابی استفاده کرده‌اند، و به همین ترتیب همه دایره‌المعارف‌ها به لحاظ زمانی از نوع گذشته‌نگر بوده و فاقد ویژگی جاری هستند.

در یک بررسی جامع از یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که در مؤلفه‌های ارزیابی تعداد مدخل، ساختار، نگارش، اعتبار منبع، وضعیت روزآمدی، و انواع زندگینامه، فرهنگنامه کودکان و نوجوانان بالاترین وضعیت را به لحاظ فراوانی حضور معیارها و نیز به لحاظ کیفیت معیارهای مورد بررسی داشته است. دایره‌المعارف کتاب جهان و به ویژه دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا با داشتن کاستی‌های زیاد به لحاظ شاخص‌های مورد مطالعه ضعیف‌ترین وضعیت ممکن را داشته‌اند.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. لازم است به دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه از نظر ساختار کلی و همچنین ساختار مدخل‌های زندگینامه در دایره‌المعارف‌های مورد مطالعه پژوهش توجه بیشتری شود.
۲. یکی از نواقص مهم برآمده از پژوهش در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان، نبود کتابشناسی و منابع مورد استناد است. لذا توصیه می‌شود که به این موارد در چاپ و ویرایش‌های بعدی توجه شود.
۳. در حین پژوهش معلوم شد که در کتابخانه‌های کودکان امکان دسترسی ضعیفی به دایره‌المعارف‌های خارجی وجود دارد. لذا توصیه می‌شود کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان در ایران به ویژه در کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و شورای کتاب کودک دسترسی به دایره‌المعارف‌های پیوسته و الکترونیکی فراهم آید تا هم مخاطبان اصلی و هم پژوهشگران و دانشجویانی که می‌خواهند در این باره کار پژوهشی انجام دهند، بتوانند به صورت پیوسته از آنها استفاده کنند.
۴. توصیه می‌شود مطالعه‌ای از وضعیت استفاده از منابع در مقالات فرهنگنامه کودکان و نوجوانان انجام شود و فهرست منابع مورد استفاده به انتهای مقالات افزوده شود.
۵. لازم است فهرست موضوعی در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و دایره‌المعارف کودکان بریتانیکا اضافه شود.
۶. ویژگی روزآمدی در دایره‌المعارف‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است و ضرورت دارد که در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان به مسئله روزآمدسازی توجه بیشتری شود.
۷. آماده‌سازی و انتشار نسخه الکترونیکی فرهنگنامه در آینده نزدیک انجام شود.

منابع

- اسداللهی نژاد، مژگان (۱۳۹۰). بررسی ارزیابی فرهنگنامه کودکان و نوجوانان در پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی گروه سنی مخاطب: مطالعه موردی دیدگاه‌های کودکان و نوجوانان شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.

- بهمن‌آبادی، علیرضا (۱۳۸۹). فرهنگنامه کودکان و نوجوانان بهتر است یا ثروت! جور دیگر باید دید: مجموعه مقالات به مناسبت سی سالگی فرهنگنامه کودکان و نوجوانان. تهران: شورای کتاب کودک، ص ۱۹-۲۳.
- سپهر، فرشته؛ حسین‌زاده، احمد (۱۳۹۱). مطالعه تطبیقی چالش‌های دایره‌المعارف نویسی. کتابدار، ۴ (۱۱). بازیابی ۱۵ بهمن ۱۳۹۲، از: <http://www.ketabdar.org/magazine/magazine.asp>
- فخاری نیا، پروین؛ دینانی، محمد حسین (۱۳۸۸). سطح خوانایی مقاله‌های فرهنگنامه کودکان و نوجوانان ایرانی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۹ (۳)، ۱-۱۲.
- فرح‌زاد، محمد (۱۳۷۳). گردش کار در چهار دایره‌المعارف فارسی. آینه پژوهش (۲۹-۳۰)، ۴۹-۵۲.
- قرنل ایاغ، ثریا (۱۳۷۸). دایره‌المعارف نگاری برای کودکان و نوجوانان گفتگو با ایمان امامیان راد. کتاب ماه کلیات ۶ (۱۸)، ۳-۷.
- قطبی، سیمین (۱۳۸۲). دایره‌المعارف‌ها: موضوعی برای پژوهش پایان‌نامه‌ها. کتاب ماه کلیات (۷۳-۷۴)، ۱۴۵-۱۴۷.
- کریمی، سعید (۱۳۸۷). مقایسه یک مدخل در دو دایره‌المعارف. کتاب ماه دین (۱۳۲)، ۴-۹.
- مرادی، نورالله (۱۳۷۲). مرجع‌شناسی: شناخت خدمات و کتاب‌های مرجع. تهران: فرهنگ معاصر.
- مقدم، مریم (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه‌ی فرهنگنامه کودکان و نوجوانان و فرهنگنامه برتاموریس پارکر. کتاب ماه کودک و نوجوان (۱۵۸)، ۳۴-۵۰.

References

- Children's Britannica*. (1997). Editorial Director Margaret Sutton, Editor James Somerville. 4th ed. Auckland: Encyclopedia Britannica, Inc.
- Kister, K. F. (1994). *Kister's best encyclopedia: a comparative guide to general and specialized encyclopedias*. 2nd ed. Phoenix, Az: Orvx Press.
- The World book Encyclopedia*. (1988). Chicago: World Book, Inc.
- Wulfing, G. (1939). *Technique for the evaluation of children's Encyclopedia*. Master's thesis. Stanford university..

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

- دانش فاطمیه، آزادمهر و حاجی زین‌العابدینی، محسن (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی ویژگی‌های مدخل‌های زندگینامه‌ای در فرهنگنامه کودکان و نوجوانان با دایره‌المعارف‌های چاپی مشابه انگلیسی زبان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۳ (۱)، ۴۹-۷۰.

Comparative Study on the Joint Biographical Entries within the Iranian Encyclopedia for Young People and Similar printed English Language Encyclopedias

Azadmehr Danesh Fatemeh (Corresponding author)
M. A. of KIS, Kharazmi University, karaj, Iran
azdanesh@yahoo.com

Mohsen Haji-Zeinolabedini
Assistant Professor, Dept. of KIS, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran
Iranzabedini@gmail.com
Received: 8th February 2015; Accepted: 21th September 2015

Abstract

Purpose: The objective of present study is comparative study of children's encyclopedias Published in Iran, according to the research variables (entries number, structure, writing, reputation, up-to-dateness, and biography types) for determination of their strengths and deficiencies.

Methodology: This is an applied research in which the comparative and content analysis methods were used. The research population includes three encyclopedias for children and young adults published in Iran, besides World Book encyclopedia and Children's Britannica encyclopedia that used for comparison. The research population was consisted of 432 joint biographical entries appeared in the each of five encyclopedias. 67 entries per encyclopedia (totally 201 entries) were selected as research sample.

Findings: The research findings showed that the Iranian encyclopedia for young people was the best in comparison to others on the basis of measures such as quantity of evaluation criteria (entry number, structure, writing, reputation, up-to-datedness, biography types) presence, and criteria quality. Findings on the biography types showed that all three encyclopedias had selective biographical entries while neglecting the universality led them to retrospective entries with old information.

Originality/Value: The research seems valuable because of its detail comparison of encyclopedias on the basis of selective measures. Also, it shows that all of the Iranian encyclopedias are not up-to-date and consisted of retrospective entries.

Keywords: Biographical entries, Children's Britannica Encyclopedia, English language encyclopedias, The Iranian Encyclopedia for Young People, World Book Encyclopedia.